‘ ook zo. Maar als je de zaak principieel bekijkt blijf je toch wel met een moeilijkheid zitten. Want het is in zulke belangrijke dingen als het buitenlands en het militair beleid in tijden van oorlog en oorlogsdreiging toch zijn, bepaald de regering die de dienst moet uitmaken en niet de militaire leiders.

Als precedent zijn deze gebeurtenissen dan ook hoogst gevaarlijk. Als we die gebeurtenissen nu bekijken hebben we er vrede mee, omdat ze in onze politieke opvattingen over wat er destijds gebeuren moest passen. Maar men kan zich soortgelijke gebeurtenissen voorstellen, die helemaal niet bij onze politieke opvattingen passen en die naderhand niet gelukkig zoals toen in sommige opzichten, maar zeer nadelig voor een regering en haar beleid uitpakken.

En daarom moet de conclusie ook zijn: principieel moet de regering de dienst uitmaken en kunnen dergelijke eigenmachtige daden nooit goedgekeurd worden. Maar wat moet je, als toch in zeer belangrijke mate verantwoordelijk militair, als de regering verstek laat gaan en op grond van een zeer formalistisch gehanteerd neutraliteitsbegrip zoals dr. De Jong schrijft, “de sterke neiging had om zich niet te verdiepen in die «boze droom» (De Geers woorden) welke gevormd werd door Duitse agressie?”

Dr. De Jong maakt wat dit betreft een uitzondering voor de ministers Gerbrandy, Van Kleffens en Dijxhoorn.

We staan hier voor het feit dat de beste principes falen als er geen gezond en krachtig regeringsbeleid is.’

De minister van Buitenlandse Zaken in 1939, E. N. van Kleffens, die op de concepttekst van het tweede deel al kritiek had uitgebracht, herhaalde deze in het openbaar. In *De Telegraaf* (8 november 1969) schreef hij naar aanleiding van de Akademie-rede van De Jong:

‘ ‘Met alle bewondering voor de waarlijk indrukwekkende feitenkennis van genoemde hoogleraar ben ik ervan overtuigd, die gebeurtenissen van nabij meegemaakt hebbend, dat hij ditmaal uit de door hem bijeengebrachte gegevens niet de juiste conclusies heeft getrokken op enige hoofdpunten.

Om drie redenen stel ik er prijs op mijn zienswijze daarnaast te plaatsen: wegens het belang der zaak als historische gebeurtenis; ter wille van een juiste beoordeling van het in 1939–’40 door de regering (Koningin en kabinet) gevolgde beleid, en omdat ik, als enig overlevende oud-minister uit het kabinet van vóór de Duitse inval die prof. De Jong uitdrukkelijk plaatst buiten de sfeer van “onnozelheid” waarin – of tenminste in de buurt waarvan – hij de meesten van mijn oud-collega’s brengt, daardoor ook de enige ben die te hunner charge een verdiend getuigenis-uit-de-binnenkamer kan afleggen, dat niet als ware het een *oratio pro domo* terzijde kan worden gelegd.

Het volgende moge de lezer helpen bij de vorming van een eigen